

અન્ટેશ્વર પાર્શ્વનાથ

અન્ટેશ્વર પાર્શ્વનાથ : મુખ્ય જૈન મંદિરમાં ભગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથની સાતિશય મૂર્તિ

- આવાગમન : રેલ્વે સ્ટેશન : થાંદલા રોડ - ૫૦ કિ.મી.,
દાહોદ - ૮૦ કિ.મી.
બસ સ્ટેશન : કુશલગઢ - ૨૦ કિ.મી.,
કલિંજરા - ૮ કિ.મી.
- પહોંચવાનો સરળ માર્ગ ... : બાંસવાડાથી વાયા-કલિંજરા, દાહોદથી વાયા-કલિંજરા
અને થાંદલા રોડથી વાયા-કુશલગઢ સડક રસ્તે
- નજીકના મુખ્ય શહેર : કુશલગઢ - ૨૦ કિ.મી., કલિંજરા - ૮ કિ.મી.,
બાંસવાડા - ૪૦ કિ.મી.
- નજીકના તીર્થક્ષેત્રો : વાગોલજી પાર્શ્વનાથ-૨૦ કિ.મી., વાગવર ગોમટેશ
બાહુબલી, કલિંજરા - ૮ કિ.મી., વાગવર સમ્મેદશિખર
રચના નૌગામા - ૧૬ કિ.મી., બડવાની - ૨૦૮ કિ.મી.

આ તીર્થક્ષેત્ર પંચમહાલ પાસે આવેલ દાહોદથી ૮૦ કિ.મી. અને બાંસવાડા-રાજસ્થાનથી ૪૦ કિ.મી. અને કુશલગઢ-રાજસ્થાનથી ૨૦ કિ.મી. પર આવેલ છે. તે બડવાનીથી ૨૦૮ કિ.મી. દૂર આવેલ છે. છેક મંદિર સુધી ગાડી-જીપ જઈ શકે છે. દાહોદથી આ ક્ષેત્ર ઉપર આવવા માટે પાકો ડામર રોડ બાંધેલ છે. પરંતુ વચ્ચે ૧૫-૨૦ કિ.મી. જેટલો રસ્તો તદ્દન કાચો-તૂટેલો અને ખાડાખડીયાવાળો આવે છે. આ ક્ષેત્રમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલી શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમાને ચમત્કારિક

માનવામાં આવે છે. અહીં એક મંદિર વીસપંથીનું છે અને આ જ ચોકમાં બીજી એક શિખરબંધી મંદિર તેરાપંથીનું પણ છે. આ પ્રતિમાજી બાબત અનેક દંતકથાઓ છે. કહેવાય છે કે એક વખત એક ખેડૂત ખેતરમાં ખેતી કરતો હતો, ત્યારે અચાનક તેનું હળ એક પથ્થર સાથે ટકરાયુ. તો તેણે જોયું તો તે મૂર્તિ (શ્રી પાર્શ્વનાથની) હતી. તે પોતાને કૃતકૃત્ય-ભાગ્યશાળી થઈ ગયો તેમ માનીને તેણે પોતાના બંને હાથથી આ પ્રતિમાજીને ઉઠાવીને એક ખીજડાના ઝાડ નીચે મૂકી. ત્યારબાદ આસપાસમાં રહેતા ભીલ લોકો અને તે ખેડૂતના કુટુંબીજનો આ પ્રતિમાજી ઉપર તેલ અને સીંદૂર લગાડીને વાજંત્રો સાથે ત્યાં નાચીકૂદીને ખૂબ ભક્તિ કરવા લાગ્યા. પરંતુ તેમની આ લીલા-ભક્તિ લાંબો સમય ન ચાલી. કારણ કે કલીંજરા નિવાસી શ્રી ઘોડા ભીમચંદ્રજીને એક રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યું કે ભગવાન શ્રી અન્દેશ્વર પાર્શ્વનાથની મૂર્તિને નિર્જન સ્થાનમાં લોકો તેલ તથા સીંદૂર લગાડીને પૂજે છે. તેથી તમે ત્યાં જાવ અને ખેડૂતો દ્વારા થતી આ પૂજા ઉપર ધ્યાન રાખો. ભીમચંદ્રજી એકદમ ઊંઘમાંથી જાગ્યા અને હાંફળાફાંફળા થઈને આસપાસમાં જોવા લાગ્યા અને સવારે ઉઠીને તે સ્થાન તરફ ચાલવા લાગ્યા અને જેવાં ત્યાં પહોંચ્યા અને તેમણે આ મૂર્તિ જોઈ એટલે તેમનું હૃદય ગદ્ગદ્ થઈ ગયું. તેમણે આ ખેડૂતોને સમજાવીને તેલ-સીંદૂર દૂર કર્યા અને પ્રતિમાજીને પ્રક્ષાલ કરીને તેના મૂળ રૂપમાં લાવ્યા. હવે કુશલગઢ પંચાયતને આ વાતની ખબર પડી. તો પંચાયતે આ સ્થળે રૂબરૂ જઈને યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી. ધીમે-ધીમે મોટા સમુહમાં લોકો આ પ્રતિમાજીના દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. આ જોઈને એક ભટ્ટારકજીને એવો વિચાર આવ્યો કે આ પ્રતિમાજીને કોઈ સારા સ્થળે લઈ જઈને બિરાજમાન કરવી જોઈએ. તેથી ભટ્ટારકજી આ પ્રતિમાજીને સાગવાડા તરફ લઈ ગયા. તે જ રાત્રે ભટ્ટારકજીને સ્વપ્ન આવ્યું કે તેને કોઈએ કહ્યું કે પ્રતિમાને બીજે ક્યાંય ન લઈ જાવ. તેને તો તે જ સ્થાને રહેવા દો. ભટ્ટારકજી સ્વપ્ન મુજબ તુરત જ બીજે દિવસે જ પ્રતિમાજીને તે જ સ્થળે પરત મૂકી આવ્યા.

આ શ્રી અન્દેશ્વર પાર્શ્વનાથજીની મૂર્તિ શ્યામ વર્ણની અને ચમત્કારિક બારમી કે તેરમી શતાબ્દીની હોવાનું માલુમ પડે છે. આસપાસમાં રહેતા જૈનો સિવાય અન્ય જૈનેતરો પણ-ખાસ કરીને આખો ભીલ સમાજ તે મૂર્તિને ચમત્કારિક માનીને ખૂબ જ શ્રદ્ધાથી તેની ભક્તિ-પૂજા કરે છે. કુશલગઢનિવાસી શેઠ શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજીએ ત્યાં આવીને ત્યાં એક નાનકડી ટેરી બનાવીને ત્યાં આ મૂર્તિને સ્થાપી હતી. આ રીતે સં. ૧૯૬૫માં પંચકલ્યાણક મહોત્સવપૂર્વક આ પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી. આ મંદિરની બાજુમાં જ બીજા મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સંવત ૧૯૯૨માં ધામધૂમથી થઈ હતી. ત્યારે આ મંદિરમાં અન્ય બીજી ઘણી મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા પણ કરવામાં આવી હતી. આ રીતે આ મંદિર અતિદર્શનીય માનવામાં આવે છે.

આ દિગંબર જૈન અતિશયક્ષેત્ર શ્રી અન્દેશ્વર પાર્શ્વનાથ મંદિરની સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા શ્રી સમસ્ત દિગંબર જૈન પંચ મહાજન દશા હુમડ વીસપંથી કુશલગઢ (રાજસ્થાન) દ્વારા કરવામાં આવે છે. આ મહાજન દ્વારા હાઈ-વે ઉપર પાકા રસ્તા તથા છેક સુધીની રાજ્ય પરિવહન નિગમની બસની

વ્યવસ્થા પણ કરાવવામાં આવેલ છે. (એસ. ટી. બસ હંમેશા છેક મંદિરના દરવાજા સુધી આવે છે.) તેમજ ક્ષેત્ર ઉપર નળ, વિજળી તથા રહેવા માટે ધર્મશાળાની વ્યવસ્થા પણ છે. ધર્મશાળામાં ૨૫ રૂમો છે.

મંદિરમાં રંગબેરંગી કાચનું સુંદર કામ કરાવાયેલ છે. જેમાં ધાર્મિક-ઐતિહાસિક ચિત્રપટો બનાવેલ છે. મુખ્ય મંદિરમાં શ્રી પાર્શ્વ પ્રભુની ચમત્કારિક નાની પ્રતિમા છે, જે ૧૧૧ ફીટની શ્યામ પાષાણની પદ્માસન છે. તેમજ તેની ઉપર સાત ફેણ છે. તેમજ ભગવાનની ઉપર ત્રણ છત્ર પણ છે. આ સિવાય તેમની ઉપરની વેદીમાં બીજા પાંચ ભગવાનની પ્રતિમા છે. તેમજ નીચેની વેદીમાં બંને તરફ બે ખડ્ગાસન મૂર્તિઓ છે. તેના ઉપર કોઈ પ્રશસ્તિ લખેલ નથી. કહે છે કે આ મૂર્તિઓ પણ આ જગ્યાએથી જ નીકળી હતી. આ મૂર્તિ બારમી કે તેરમી શતાબ્દીની હોવાનું અનુમાન થાય છે. આ સિવાય આ વેદી ઉપર બીજી પાષાણની આઠ અને ધાતુની નવ પ્રતિમાઓ પણ છે.

આ મંદિરથી આગળ રોડ ઉપર બીજું મંદિર છે, જેમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની શ્યામ પાષાણની ૨૧ ફીટની પદ્માસન પ્રતિમા છે, જે ૯ ફેણવાળી છે. તેની પ્રતિષ્ઠા સંવત ૧૯૯૨માં થઈ હતી. તે સિવાય આ વેદી ઉપર પણ આઠ પાષાણની અને નવ ધાતુની મૂર્તિઓ છે. બંને મંદિરો શિખરબંધી છે.

મુખ્ય મંદિરમાં પંચધાતુના પદ્માસન તથા ખડ્ગાસન નાના-મોટા થઈને લગભગ ૨૦ થી ૨૨ જેટલા પ્રતિમાજી છે. મંદિરમાં નીચે મુજબ રંગબેરંગી ઐતિહાસિક ચિત્રપટો છે :

(૧) રાજગૃહી (૨) ચંપાપુરી (૩) સોનાગિરિ (૪) શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના દસ ભવના દસ મોટા ચિત્રપટો (૫) નંદીશ્વર દ્વીપ (૬) પાવાપુરીજી (૭) ચાંદનપુરના શ્રી મહાવીરજીનું ચિત્રપટ (૮) રક્ષાબંધન (૯) માંગીતુંગી (૧૦) પાવાગિરિજી અતિશયક્ષેત્ર (૧૧) શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને હસ્તિનાપુરમાં આહારદાન (૧૨) સમવસરણજીની રચનાનું ચિત્ર (૧૩) શ્રી સમ્મેદશિખરજી, વિગેરે.

આ ચિત્રપટો કાચના છે અને મોટા તથા આકર્ષક છે, જે મંદિરની શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરે છે. તે સિવાય અહીં ચોવીસ ભગવાનના યક્ષ-યક્ષિણીના કાચ મૂકેલ છે. મંદિરમાં ડાબી તરફ પદ્માવતીદેવીની તથા જમણી તરફ ક્ષેત્રપાલની મોટી દેરીઓ બનાવેલ છે. તે સિવાય દિગંબર મુનિઓ જેવા કે આચાર્ય શ્રી સુધર્મસાગરજી, શ્રી મહાવીર કીર્તિજી, શ્રી વિમલસાગરજી, શ્રી ભરતસાગરજી, શ્રી વિદ્યાનંદજી-તેમ પાંચ મુનિઓના પાંચ ફોટાઓ છે. તે સિવાય રંગીન કાચમાં ત્રણ ચોવીસીના તીર્થકરોના ફોટા છે.

આ મંદિરની બાજુમાં બહાર શ્રી શાંતિનાથજી, શ્રી કુન્થુનાથજી તથા શ્રી અરનાથજીની ત્રણ પ્રતિમાજીનું બીજું મંદિર છે. આ ત્રણેય ભગવાન સફેદ આરસના પદ્માસન છે. મંદિરની બહાર ચોકમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ખડ્ગાસન શ્યામ આરસની લગભગ ૯ ફીટની પ્રતિમા છે, જેની પ્રતિષ્ઠા સંવત ૨૦૫૨ કારતક સુદ-૧૫ના રોજ થઈ છે. આ ચોકમાં ત્રીજી તેરાપંથીનું

મંદિર છે, જેમાં શ્યામ આરસના શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પદ્માસન મૂળનાયક ૧૥ ફીટના છે. ડાબી તરફ તથા જમણી તરફ લગભગ ૧૥ ફીટના સફેદ આરસના પ્રતિમાજી છે તથા પંચઘાતુની પદ્માસન પાંચ પ્રતિમા છે. આ મંદિરના હોલના થાંભલા પણ રંગબેરંગી છે. આ મંદિરનું નિજમંદિર (ગર્ભગૃહ) નાનુ છે. આ મંદિર પણ શિખરબંધી છે. અહીં બધા થઈને લગભગ ૨૦ થી ૨૨ જેટલા પ્રતિમાજી છે, જેમાં બે ખડ્ગાસન પ્રાચીન પ્રતિમાજી પણ છે.

બહારના ચોકમાં આરસનો ૪૧ ફીટ ઊંચો માનસ્થંભ છે, જેમાં ઉપર તથા નીચે ચારે દિશામાં પ્રતિમાજી છે. આ માનસ્થંભજીની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૨૦૫૧ આસો સુદ-૭ તા. ૧-૧૦-૧૯૯૫ના રોજ થયેલી છે. આ સિવાય ચોકમાં સામેની બાજુમાં ચોવીસ તીર્થંકર ભગવાનના ચોવીસ મંદિરો છે. દરેક મંદિરમાં સફેદ આરસના સ્થંભ ઉપર કમળની વેદી ઉપર દરેક તીર્થંકર ભગવાનની લગભગ ૧૥-૧૥ ફીટની પ્રતિમા છે. એક બાજુ બાર તીર્થંકરના બાર મંદિર પછી વચ્ચે ચોકમાં સફેદ આરસના ખડ્ગાસન શ્રી બાહુબલીજી, શ્રી ભરતજી તથા શ્રી આદિનાથજી ભગવાનની ૮-૮ ફીટની પ્રતિમા છે. ત્યાર પછી આગળ બીજા બાર તીર્થંકર ભગવાનના બાર મંદિરો છે, જેની પ્રતિષ્ઠા વીર સંવત ૨૫૨૩ વૈશાખ સુદ-૧૫ના રોજ થયેલ છે. આ મંદિર વીસપંચીનું હોવાથી ત્રણેય ખડ્ગાસન પ્રતિમાજીના પગના અંગુઠા ઉપર ચંદનના ચાંદલા કરે છે. આ ચોવીસ ભગવાનના ઝગમગતા સુવર્ણના કળશો છે. આ ચોવીસ પ્રતિમાજીમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તથા શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ શ્યામ આરસના છે. જ્યારે બાકીના બાવીસ પ્રતિમાજી સફેદ આરસના છે. આ મંદિરોની શરૂઆતમાં અને છેલ્લે બે દેવીઓની મૂર્તિઓ છે.

ત્યારબાદ આ ચોકમાં “વર્ધમાનસાગરજી સંત ભવન” નામનો મોટો હોલ આવે છે. તેની નીચે ભોજનશાળા છે. મંદિરમાં આવીને અગાઉથી પૈસા ભરીને કુપન કઢાવો એટલે આશરે ૧૥ કલાક પછી જમવા બેસાડે છે, જેમાં રોટલી, દાળ, ભાત, શાક, પાપડ આપે છે. આ મંદિરનો ફોન નં. ૦૨૯૬૫-૨૫૫૦૯૪ છે. મંદિરની બહાર ખુલ્લામાં ખૂબ જ મોટા-મોટા ચાર વૃક્ષો છે, જેની ફરતા ખૂબ જ મોટા ઓટલા બનાવેલ છે. તેની ઉપર બેસીને યાત્રીઓ નાસ્તો-પાણી કરી શકે છે. પીવા માટે ઠંડા પાણીનું કુલર પણ છે. એકંદરે શાંતિમય સ્થળ છે. કારણ કે આ ક્ષેત્ર નાનકડા પહાડ-ટેકરી ઉપર છે અને અહીં કોઈ જ વસ્તી નથી. તેથી ખૂબ જ શાંતિ છે. અહીં કોઈ પણ પ્રકારની ખાણી-પીણીની ચીજ-વસ્તુઓ મળતી નથી.

આ મંદિરજી માટે બીજી અનેક દંતકથાઓ છે. જેવી કે-એક રાત્રે ચોરો મંદિરમાં દાખલ થઈ તિજોરી તોડીને રકમ લઈ જતાં હતા. પણ રકમ લઈને ભાગવા લાગ્યા તો તેમને આખે દેખાતુ જ બંધ થયું અને કાંઈ જ રસ્તો ન દેખાતા ભંડારની ચોરેલી રકમ ત્યાંને ત્યાં જ મૂકીને ભાગી ગયા. તેવી જ રીતે બીજી પણ દંતકથા એવી છે કે આ મંદિરના ચાંદીના બારણા હતા, જે તોડીને ચોરો ભાગવા ગયા, તો ગાંડા બની ગયા. ભાગવા માટે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ છેવટે ન ફાવતાં ચાંદીના બારણાં ત્યાંને ત્યાં જ મૂકીને ભાગી ગયા.

આ સ્થળથી લગભગ ૭-૮ કિ.મી દૂર જૈનેતરોનું એક મંદિર “મંગલેશ્વર” આવેલું છે. ત્યાં જતાં રસ્તામાં ભગ્નાવેશમાં અનેક પ્રાચીન મૂર્તિઓ જોવા મળે છે. તેમાં કેટલીક ખંડિત પ્રતિમાજીઓ પણ છે. કેટલીક મનોહર જૈન પ્રતિમાજીઓ કુશલગઢ પોલીસના કબજામાં છે, જે જૈન ધર્મ પૂરાતન હોવાના પૂરાવારૂપ છે. જે દિવસે શ્રી અન્દેશ્વર પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ અહીંથી નીકળી હતી, તે દિવસે કારતક સુદ-૧૫ના રોજ અહીં મેળો ભરાય છે. તે દિવસે ભીમચંદ્રજીના વારસો ધ્વજારોહણ કરે છે.

देखो जी आदीश्वर स्वामी, कैसा ध्यान लगाया है ।

कर ऊपर कर सुभग विराजे, आसन थिर ठहराया है ॥

जगत विभूति भूति सम तजकर, निजानन्द पद ध्याया है ।

सुरभित श्वासा आशा वासा, नासा-दृष्टि सुहाया है ॥ १ ॥

कंचन वरन चले मन रंच न सुर-गिरि ज्यों थिर थाया है ।

जास पास अहि मोर मृगी हरि , जाति विरोध नसाया है ॥ २ ॥

शुध-उपयोग हुताशनमें जिन, वसुविधि समिध जलाया है ।

श्यामलि अलकावलि सिर सोहे, मानो धुआं उडाया है ॥ ३ ॥

जीवन-मरन अलाभ लाभ जिन, सबको साम्य बनाया है ।

सुर नर नाग नमहिं पद जाके, दौल तास जस गाया है ॥ ४ ॥

h